

Kitabu cha Danieli - Nambari ya Tano

Miaka Sabini

Jeff Pippenger

2023-11-29

Jehoiakim alikuwa wa kwanza kati ya wafalme watatu wa mwisho wa Yuda, na aliposhindwa na Wababeli miaka sabini ya utumwa kwa ufalme wa kusini ilianza. Miaka hiyo sabini hutambulisha kipindi ambacho Babeli, ufalme wa kwanza wa unabii wa Biblia, ingetawala. Katika Isaya sura ya ishirini na tatu, kahaba wa Tiro angesahauliwa kwa miaka sabini ya mfano iliyotambuliwa kinabii kama siku za mfalme mmoja. Katika unabii wa Biblia mfalme ni ufalme, na siku za ufalme pekee wa unabii wa Biblia uliodumu miaka sabini, zilikuwa za Babeli.

Katika historia hiyo, kahaba wa Tiro, anayewakilisha upapa, angesahaulika. Mwishoni mwa miaka sabini ya kiishara, angekumbukwa na kwenda kufanya uasherati na falme zote za dunia. Uasherati wa kiroho ni muunganiko usio halali wa kanisa na dola. Mwishoni mwa miaka sabini ya kiishara, upapa ungeingia katika uhusiano na Umoja wa Mataifa, unaowakilishwa na wafalme wote ambao kahaba wa Tiro atafanya nao uasherati mwishoni mwa miaka hiyo sabini ya kiishara. Ufalme unaotawala wakati wa miaka sabini ya kiishara ni Marekani, mnyama wa nchi mwenye pembe mbili.

Danieli sura ya kwanza hadi ya tano zinatoa muhtasari wa historia ya miaka sabini ya Babeli, na hivyo sura hizo zinawakilisha historia ya pembe zote mbili za mnyama wa nchi. Sura ya nne na ya tano zinawatambulisha wafalme wa kwanza na wa mwisho wa Babeli, na kwa pamoja sura hizo mbili zinautambulisha historia ya mnyama wa nchi na pembe zake mbili. Hukumu ya pembe hizo mbili, na ya mnyama wa nchi wenyewe, inawakilishwa na hukumu ya mfalme wa kwanza na mfalme wa mwisho. Hukumu ya Nebukadneza ilikuwa uhamisho kwa “nyakati saba,” wakati aliishi kama mnyama wa mwituni kwa siku elfu mbili mia tano na ishirini, akila majani na kutegemea umande. Hukumu ya Belshaza iliandikwa ukutani, na ikahesabiwa sawa na nambari elfu mbili mia tano na ishirini, hivyo kubainisha kwamba hukumu ya mnyama wa nchi na pembe zake mbili inawakilishwa na “nyakati saba” za Mambo ya Walawi sura ya ishirini na sita. Hili linategemea ushuhuda wa wafalme wawili, na mashahidi hao wawili wanawakilisha wa kwanza na wa mwisho.

“Mara saba” ndilo jiwe la kujikwaza kwa Uadventista, na hivyo haliwezi kutambuliwa, ijapokuwa lipo wazi—kwa wale wanaotaka kuona. Ni ishara ya hukumu ya taifa (Babeli) lililotawala kwa miaka sabini, na ishara ya hukumu ya ufalme unaotawala kwa miaka sabini ya mfano. William Miller alipowasilisha ufahamu wake wa “mara saba” za Mambo ya Walawi sura ya ishirini na sita, alitumia siku elfu mbili mia tano na ishirini za Nebukadneza akiishi kama mnyama katika Danieli sura ya nne kama mmoja wa mashahidi wa kinabii wa kuunga mkono “mara saba” za Mambo ya Walawi sura ya ishirini na sita. “Mara saba” ni jiwe la msingi na pia jiwe la kilele katika Zakaria sura ya nne. Yesu, Dada White, Isaya na Petro wanalitambua kuwa jiwe ambalo limekuwa jiwe kuu la pembe. Ni fundisho la kilele la unabii wa Biblia, ijapokuwa kimsingi halionekani kwa wale

wanaodai kuwa wajumbe wa malaika wa tatu.

Tunapoanza kuzingatia sura sita za kwanza za kitabu cha Danieli, ni muhimu kutambua kwamba tangu mwanzo kabisa “nyakati saba” hutajwa. Yehoyakimu alipoangushwa na Babeli, utumwa wa miaka sabini ukaanza. Kitabu cha Mambo ya Nyakati kinaeleza kwa nini walichukuliwa utumwani kwa miaka sabini.

Sedekia alikuwa na umri wa miaka ishirini na moja alipoanza kutawala, akatawala miaka kumi na mmoja huko Yerusalemu. Akafanya yaliyo maovu machoni pa Bwana Mungu wake, wala hakujinyenyekeza mbele ya Yeremia nabii, aliyesema kwa kinywa cha Bwana. Tena aliasi dhidi ya mfalme Nebukadneza, aliyemwapisha kwa jina la Mungu; lakini aliifanya shingo yake kuwa ngumu, akaufanya moyo wake kuwa mgumu asimgeukie Bwana Mungu wa Israeli. Tena wakuu wote wa makuhani, na watu, walizidi kuvunja sheria kufuatana na machukizo yote ya mataifa; wakalitia unajisi nyumba ya Bwana aliyoiweka wakfu huko Yerusalemu. Naye Bwana, Mungu wa baba zao, aliwatumia kwa mikono ya wajumbe wake, akiamka mapema na kuwatuma, kwa kuwa alikuwa na huruma kwa watu wake na kwa maskani yake. Lakini waliwadhihaki wajumbe wa Mungu, wakayadharau maneno yake, na kuwatendea vibaya manabii wake, hata ghadhabu ya Bwana ikainuka juu ya watu wake, hata pasipatikane uponyaji. Kwa hiyo akawaletea mfalme wa Wakaldayo, aliyewaua vijana wao kwa upanga katika nyumba ya patakatifu pao, wala hakumhurumia kijana wala mwanamwali, mzee wala aliyeinama kwa uzee; akawatia wote mikononi mwake. Na vyombo vyote vya nyumba ya Mungu, vikubwa kwa vidogo, na hazina za nyumba ya Bwana, na hazina za mfalme na za wakuu wake; vyote hivi akavileta Babeli. Nao wakachoma moto nyumba ya Mungu, wakabomoa ukuta wa Yerusalemu, wakateketeza kwa moto majumba yake yote, na kuharibu vyombo vyake vyote vya thamani. Na wale waliokuwa wamenusurika na upanga akawachukua mpaka Babeli; ambako walikuwa watumishi wake na wa wanawe, hata enzi ya ufalme wa Uajemi; ili litimizwe neno la Bwana kwa kinywa cha Yeremia, hata nchi ifurahie sabato zake; kwa kuwa maadamu ilikaa ukiwa, ilishika sabato, hata kutimia miaka sabini. Basi, katika mwaka wa kwanza wa Koreshi mfalme wa Uajemi, ili neno la Bwana lililonenwa kwa kinywa cha Yeremia litimizwe, Bwana akamwamsha roho ya Koreshi mfalme wa Uajemi, akatoa tangazo katika ufalme wake wote, tena akaliandika, akisema, Hivi ndivyo asemavyo Koreshi mfalme wa Uajemi, Bwana Mungu wa mbinguni amenipa falme zote za dunia; naye ameniagiza nimjengee nyumba huko Yerusalemu, iliyo katika Yuda. Ni nani aliye miongoni mweni wa watu wake wote? Bwana, Mungu wake, awe pamoja naye, naye na apande. 2 Mambo ya Nyakati 36:11-23.

Miaka sabini ya utumwa ilikuwa ya kutimiza neno la Yeremia, “hadi nchi ilipofurahia sabato zake, kwa kuwa muda wote ilipokuwa ukiwa ilishika sabato.” Kuna kifungu kimoja tu katika Neno la Mungu, mbali na aya katika Mambo ya Nyakati tunayonukuu, kinachorejelea nchi “ikifurahia” sabato zake. Kifungu hicho kipo katika Mambo ya Walawi sura ya ishirini na tano na ishirini na sita. Sura ya ishirini na tano inatoa maagizo ya jinsi ya kuiacha nchi ifurahie mapumziko yake ya Sabato, na sura ya ishirini na sita inaeleza laana ya “mara saba” iwapo maagizo hayo ya agano hayatafuatwa.

Hatima ya Yehoyakimu iliashiria mwanzo wa utumwa ambao ni kipengele cha kile ambacho Danieli aliita “laana” na “kiapo” cha Musa katika sura ya tisa. Danieli alielewa laana ya “mara saba,” kwa kuwa anatoa ushuhuda katika sura ya tisa kwamba, kupitia usomaji wake wa unabii wa Yeremia kuhusu miaka sabini, alielewa idadi ya miaka ambayo watu wa Mungu wangukuwa utumwani Babeli.

Katika mwaka wa kwanza wa kutawala kwake, mimi Danieli nilielewa kwa kusoma vitabu idadi ya miaka ambayo neno la Bwana lilimjia nabii Yeremia, kwamba angetimiza miaka sabini katika ukiwa wa Yerusalemu. Danieli 9:2.

Danieli alielewa miaka sabini “kupitia vitabu,” si tu kitabu cha Yeremia. Kitabu kingine alichokielewa kilikuwa maandiko ya Musa, kwa maana katika sala yake anatambua kwamba “laana” ya miaka sabini ya utumwa ilikuwa “kiapo” cha Musa. Neno katika Danieli sura ya tisa, linalotafsiriwa kama “kiapo,” ndilo hilo hilo linalotafsiriwa kama “mara saba” katika Mambo ya Walawi ishirini na sita. Utekwa wa Yuda huko Babeli kwa miaka sabini ulikuwa utimilifu wa laana ya “mara saba,” licha ya kile ambacho mtaalamu yeyote wa teolojia wa kisasa anaweza kubishana nacho. Ni wazi kama mchana, lakini ni ikiwa tu uko tayari kuiona.

Bwana akanena na Musa katika mlima Sinai, akasema, Nena na wana wa Israeli, uwaambie, Mtakapoingia katika nchi ninayowapa, ndipo nchi itakaposhika sabato kwa Bwana. Miaka sita utapanda shamba lako, na miaka sita utapogoa mizabibu yako, na utakusanya mazao yake; lakini mwaka wa saba kutakuwa na sabato ya kustarehe kwa nchi, sabato kwa Bwana; usipande shamba lako, wala usipogoa mizabibu yako. Kilichomea chenyewe kutoka mavuno yako hutakivuna, wala hutakusanya zabibu za mizabibu yako isiyopogolewa; kwa maana ni mwaka wa kustarehe kwa nchi. Na hiyo sabato ya nchi itakuwa chakula kwenu; kwako, na kwa mtumwa wako, na kwa mjakazi wako, na kwa mtumishi wako wa kuajiriwa, na kwa mgeni akaaye pamoja nawe, na kwa ng’ombe wako, na kwa mnyama aliye katika nchi yako; mazao yake yote yatakuwa chakula. Nanyi mtahesabu sabato saba za miaka kwenu, miaka saba mara saba; na muda wa sabato saba za miaka utakuwa kwenu miaka arobaini na tisa. Ndipo mtaifanya baragumu la yubile lipige sauti siku ya kumi ya mwezi wa saba; siku ya upatanisho mtaifanya baragumu lipige katika nchi yenu yote. Walawi 25:1-9.

Ni muhimu kuona kwamba katika maagizo ya kuiacha ardhi ipumzike, mizunguko saba ya miaka sita ya kuifanyia kazi ardhi na mwaka mmoja wa kuiacha ipumzike huendelea hadi mwaka wa arobaini na tisa, ambapo palitakiwa kuwe na yubilei iliyotambulisha utimilifu wa mizunguko saba ya miaka saba. Hoja muhimu ya kuona ni kwamba upigaji wa tarumbeta ya yubilei ulipaswa kufanyika katika Siku ya Upatanisho, hivyo kubainisha kwamba Siku ya Upatanisho ya mfano halisi ilipoanza Oktoba 22, 1844, tarumbeta ya yubilei iliyowakilisha mzunguko wa “mara saba” ilipaswa kupigwa wakati huo. “Mara saba” iliyokuwa imeanza wakati Manase alipochukuliwa kwenda Babeli mnamo 677 K.K., iliwakilisha miaka elfu mbili na mia tano na ishirini iliyokamilika katika Siku ya Upatanisho ya mfano halisi. Uhusiano huu utakosaonekana tu kwa wale wasiotaka kuuona. Mzunguko wa “mara saba” umeunganishwa na miaka elfu mbili na mia tatu.

Ni muhimu pia kuona kwamba ndani ya maagizo ya agano ya mistari tisa ya kwanza ya Mambo ya Walawi ishirini na tano ndipo palipo na mfano wa kina zaidi wa kanuni ya siku kwa mwaka katika Neno la Mungu. Mlo wa hadithi za uongo ambao wanatheolojia hutupia ili kuendelea kulileweshwa kundi kwa divai ya Babeli ni kwamba hukumu ya “mara saba” katika sura ya ishirini na sita ni ufahamu usio sahihi wa maana ya Kiebrania ya neno lililotafsiriwa “mara saba.” Hoja hiyo si kweli. Maana ya Kiebrania ya neno hilo, ndani ya ufafanuzi wake, inajumuisha kikamilifu uhalali wa kulitumia kwa namna ya kihesabu; lakini hoja yao yenye dosari, ambayo huiunga mkono kwa dhana iliyo potoka inayotegemea madai yao ya umahiri katika sarufi ya Kiebrania, ni hoja ya kupotosha tu.

Hukumu iliyowakilishwa kama “mara saba” katika sura ya ishirini na sita, inatambuliwa kwa muktadha wa kifungu, si kwa baadhi ya wanatheolojia wa kisasa wanaopotosha lugha ya Kiebrania. William Miller alifikia hitimisho lake bila marejeo yoyote kwa lugha ya Kiebrania, na uvuvio uliidhinisha ufahamu wake kuwa sahihi. Malaika waliuongoza ufahamu wake kwa kuzingatia muktadha wa sura ambamo hukumu ya “mara saba” ilipo, si kwa msingi wa lugha ya Kiebrania.

Muktadha wa sura ya ishirini na tano ni pale maagizo ya agano yanapobainishwa, na sura ya ishirini na sita kisha hutoa baraka iliyoahidiwa kwa kuyashika maagizo hayo ya agano, na baadaye inabainisha kile ambacho Danieli anakiita ‘laana ya Musa’ kwa kutotii maagizo hayo.

Muktadha unahusu kanuni ya siku kwa mwaka katika unabii wa Biblia. Mistari ya mwanzo ya Mambo ya Walawi sura ya ishirini na tano inabainisha kwamba katika unabii wa Biblia, siku huwakilisha mwaka. Katika kitabu cha Kutoka, Musa anabainisha wazi uhusiano kati ya mapumziko ya Sabato ya siku ya saba kwa mtu na mnyama, na mapumziko ya Sabato ya mwaka wa saba kwa nchi.

Na kwa miaka sita utapanda nchi yako, na utakusanya mavuno yake; lakini mwaka wa saba utaiacha ipumzike na ikae bila kupandwa, ili maskini wa watu wako wale; na watakachoacha wanyama wa kondeni watakula. Vivyo hivyo utafanya kwa shamba lako la mizabibu na shamba lako la mizeituni. Siku sita utafanya kazi zako, na siku ya saba utapumzika; ili ng’ombe wako na punda wako wapumzike, na mwana wa mjakazi wako, na mgeni, wapate kupumzika. Kutoka 23:10-12.

Katika mistari ile mitatu, inaweza kutambuliwa kwamba siku ya kupumzika kwa watu na wanyama ni sawa na mwaka wa kupumzika kwa ardhi. Katika kitabu cha Mambo ya Walawi sura ya ishirini na tano, katika mistari mitano ya kwanza, tunapata muundo wa kisarufi ulio sawa kabisa na amri ya Sabato iliyo katika kitabu cha Kutoka sura ya ishirini, mistari ya nane hadi ya kumi na moja.

Bwana akanena na Musa katika mlima Sinai, akasema, Nena na wana wa Israeli, uwaambie, Mtakapoingia katika nchi ninayowapa, ndipo nchi itashika sabato kwa Bwana. Miaka sita utapanda shamba lako, na miaka sita utapogoa mizabibu yako, na kukusanya matunda yake; lakini mwaka wa saba utakuwa sabato ya kustarehe kwa nchi, sabato kwa Bwana; hutapanda shamba lako, wala kupogoa mizabibu yako. Kilichoota chenyewe baada ya mavuno yako

hutakivuna, wala zabibu za mzabibu wako usiopogolewa hutazikusanya; kwa kuwa ni mwaka wa kustarehe kwa nchi. Walawi 25:1-5.

Kumbuka siku ya Sabato, uiweke takatifu. Siku sita utafanya kazi zako zote; lakini siku ya saba ni Sabato ya Bwana Mungu wako; ndani yake usifanye kazi yo yote, wewe, wala mwanao wa kiume, wala mwanao wa kike, wala mtumishi wako wa kiume, wala mtumishi wako wa kike, wala mifugo yako, wala mgeni aliye ndani ya malango yako; kwa maana katika siku sita Bwana aliumba mbingu na nchi, bahari, na vyote vilivyomo ndani yao, akapumzika siku ya saba; kwa hiyo Bwana akaibariki siku ya Sabato, akaifanya kuwa takatifu. Kutoka 20:8-11.

Pamoja, amri mbili za Sabato huonyesha muktadha wa Walawi ishirini na tano na ishirini na sita. Zikiletwa pamoja mstari juu ya mstari, zinashuhudia kwamba kwa “siku sita utafanya kazi, na kufanya kazi zako zote,” na kwa “miaka sita utapanda shamba lako, na miaka sita utakata matawi ya mizabibu yako, na kukusanya matunda yake.” “Lakini siku ya saba ni Sabato ya Bwana, Mungu wako,” na “mwaka wa saba utakuwa sabato ya pumziko kwa nchi, sabato kwa Bwana”.

Maneno yote mawili yanayotafsiriwa kama “wa saba,” katika mojawapo ya amri za Sabato, iwe ni Sabato ya wanadamu au Sabato ya nchi, yote hutokana na neno lile lile la Kiebrania linalotafsiriwa kama “mara saba” katika sura ya ishirini na sita ya Mambo ya Walawi. Muktadha wa sura za ishirini na tano na ishirini na sita za Mambo ya Walawi umewekwa ndani ya kanuni ya kinabii kwamba siku inawakilisha mwaka katika unabii wa Biblia. Vivyo hivyo muhimu ni kanuni ya kinabii ya kutajwa kwa mara ya kwanza.

Jambo la kwanza lililotajwa katika sura hizi mbili ni kanuni ya siku-kwa-mwaka. William Miller aliongozwa na Gabrieli na malaika wengine kutambua "mara saba" za Walawi kama ishara ya miaka elfu mbili mia tano na ishirini, na hili linakubaliana kikamilifu na muktadha wa sura hizo, ambao ni kanuni ya siku-kwa-mwaka iliyowekwa katika aya tano za mwanzo za sura ya ishirini na tano.

Mwandishi wa kitabu cha Mambo ya Nyakati alipotambulisha sababu ambayo Babeli iliruhusiwa kuuchukua ufalme wa kusini wa Yuda utumwani, alisema ilikuwa ili ardhi ifurahie mapumziko yake ya Sabato. Sehemu nyingine pekee katika Neno la Mungu inayotaja ardhi ikifurahia mapumziko iko katika sura ya ishirini na tano na ishirini na sita za Mambo ya Walawi. Miaka sabini ambayo Babeli ilitawala kama ufalme wa kwanza wa unabii wa Biblia, si tu inawakilisha miaka ya kiishara ambayo mnyama atokaye katika nchi ang etawala kama ufalme wa sita wa unabii wa Biblia, bali pia miaka hiyo sabini ni marejeo ya moja kwa moja kwa "mara saba" ya laana ya Musa.

Tunapoanza kujifunza unabii uliowakilishwa katika sura sita za kwanza za kitabu cha Danieli, ni muhimu sana kujua kwamba laana ya "nyakati saba," pamoja na baraka ya "nyakati saba," ni kipengele cha kila moja ya sura hizo.

Pia ni muhimu kukumbuka kwamba mzunguko wa mizunguko saba ya miaka saba huashiriwa kwa kupigwa kwa baragumu la Yubilei siku ya kumi ya mwezi wa saba, ambayo ni Siku ya Upatanisho. Ukweli huu unafungamanisha “mara saba” pamoja na siku elfu mbili mia tatu za Danieli sura ya

nane, aya ya kumi na nne. Pia ni muhimu kukumbuka kwamba mwaka wa kinabii una siku mia tatu sitini, na ukijumlisha siku mia tatu sitini, mara kwa mara, kwa “mara saba” ni sawa na siku elfu mbili mia tano ishirini.

Alipoelewa Danieli kwa kusoma vitabu idadi ya miaka ambayo Yeremia alikuwa amebainisha, alianza sala inayoshughulikia kila kipengele cha mwitikio wa toba kilichoainishwa kuwa cha lazima, iwapo watu wa Mungu watawahi kuamka na kutambua ukweli kwamba ni mateka katika nchi ya adui. Mwishoni mwa sala ya Danieli ya Walawi ishirini na sita, Gabrieli alijitokeza ili kumpa Danieli ufahamu wa maono aliyokuwa “amesikia”, maono ya siku elfu mbili na mia tatu. Gabrieli alianza kwa kumjulisha Danieli kwamba majuma sabini yalikuwa “yameamuliwa” kwa ajili ya watu wa Danieli.

Majuma sabini yameamriwa juu ya watu wako na juu ya mji wako mtakatifu, kukomesha uasi, na kutia mwisho dhambi, na kufunika uovu, na kuleta haki ya milele, na kutia muhuri njozi na unabii, na kumpaka mafuta yeye aliye mtakatifu sana. Danieli 9:24.

Neno lililotafsiriwa kama "imeamuliwa" katika aya hiyo linamaanisha "kukatwa", na hivyo linamaanisha kwamba majuma sabini yalipaswa kukatwa kutoka siku elfu mbili na mia tatu. Kuanzia amri ya tatu mwaka 457 Kabla ya Kristo, watu wa Danieli wangekuwa na majuma sabini ya kinabii ya kipindi cha majaribio. Majuma sabini ya kinabii ni sawa na miaka mia nne na tisini. Miaka mia nne na tisini baada ya amri ya tatu, Israeli wa kale wangempiga Stefano mawe mwaka 34, na wangetengwa kabisa na Mungu.

Utekwa uliotangulia amri tatu, zinazobainisha mwanzo wa miaka mia nne na tisini ya kipindi cha majaribio, ulikuwa wa miaka sabini. Miaka hiyo sabini ilikuwa ya kuiruhusu nchi kufurahia mapumziko ya Sabato ambayo Israeli ya kale haikuwahi kuyatimiza. Miaka sabini ya mapumziko ya Sabato kwa nchi ilitokana na miaka mia nne na tisini (au wiki sabini za miaka) ya uasi dhidi ya kiapo cha Musa.

Miaka mia nne na tisini ya uasi dhidi ya agano la Walawi ishirini na tano, ilisababisha miaka sabini ya utumwa ili nchi ifurahie mapumziko yake. Miaka sabini ya utumwa ilipelekea amri tatu, ambazo ziliashiria miaka mingine mia nne na tisini ya kipindi cha rehema kwa Israeli ya kale. Hivyo tunaona vipindi viwili vya rehema vya miaka mia nne na tisini kila kimoja. Amri hizo tatu zinaashiria ujumbe wa malaika watatu, wa kwanza kati yao uliwasili mwaka 1798, mwishoni mwa ghadhabu ya kwanza ya “nyakati saba” dhidi ya ufalme wa kaskazini. Malaika wa tatu alikuja miaka elfu mbili mia tatu baada ya amri ya tatu mnamo tarehe 22 Oktoba 1844, ambapo ndipo “mwisho wa mwisho wa ghadhabu” ulipofika pia.

Katika kipindi cha miaka arobaini na sita kati ya mwisho wa ghadhabu ya kwanza na mwisho wa ghadhabu ya mwisho, Yesu aliweka msingi wa hekalu la Wamileraiti, na jiwe la msingi lilikuwa "mara saba." Jiwe hilo lingekuwa ama jiwe la msingi (au sivyo jiwe la kujikwaa) kwa Uadventista mwanzoni, na ama jiwe la kilele na jiwe la kukamilisha (au sivyo jiwe la kaburi) kwa Uadventista mwishoni. Amri tatu zinazowakilisha ujio wa ujumbe wa malaika watatu katika historia ya 1798 hadi 1844, pia zinawakilisha sura tatu za kwanza za kitabu cha Danieli.

Tutaanza kuzingatia sura sita za kwanza katika makala inayofuata.

"Vitabu vya Danieli na Ufunuo vinapoeleweka vyema zaidi, waumini watakuwa na uzoefu wa kidini tofauti kabisa. . . Jambo moja bila shaka litaeleweka kutokana na kujifunza Ufunuo—kwamba uhusiano kati ya Mungu na watu Wake ni wa karibu na uliothabiti." *The Faith I Live By*, 345.